

Mistään kotoisin

”Så du är också intresserad av sånt här?”, totesi pääsymaksujen perijä minulta, kun olin saapumassa erääseen tilaisuuteen Tukholmassa. Kyse ei kuitenkaan ollut sen suuremmasta extravaganzasta kuin paikallisten kotiseutuyhdistysten järjestämästä tilaisuudesta, jossa pohdittiin, voiko suurkaupunki olla samalla myös kotiseutu. Kotiseutuidentiteetti kun ei ole yksiselitteinen asia yhteiskunnassa, jossa ihmiset liikkuvat ja muuttavat paljon. Ovensuussa esitetty kysymys tai lausahdus kuvastikin juuri tätä ilmiötä: pääsymaksun kantaja oli kuullut aksentistiani, etten ollut ainakaan syntyperäinen ruotsalainen. Taisinkin olla tilaisuuden ainoa ulkomaalainen enkä havainnut paikalla ketään siirtolaistaustaistakaan.

Kotiseutuseminaarin teema kosketti minua paitsi Tukholman historian professorina myös Laukaan ja Tukholman väliä viikoittain matkavana työntekijänä sekä yksilönä, joka on aina kokenut Tukholman lempikaupungikseen. Klasisseen matkalaukkuprofessorin tyyliin fyysinen oleskeluni Tukholmassa ajoittuu pääsääntöisesti vain tiistailta torstaille. Omaa Tukholma-kokemustani on lisäksi hämärtänyt se, että yliopistossa tehdyt pitkät työpäivät tapahtuvat keskustan ulkopuolella ja illaksi suuntaan tavallisesti kuntarajan pohjoispuolelle osa-aikakotiini Djursholmiin nauttimaan puistokaupungin rauhaisista ja vauraista maisemista. Varsinaista Tukholmaa näen oikeastaan vain vilauksen mat-

kalla Viking-terminaalista Slussenin metroasemalle tiistaiamuna ja uudestaan toiseen suuntaan torstai-iltana, mitä veden takana kohoavasta silhuetista nyt talvihämärässä erottaa.

Kotinani pidän yhä Laukaata ja Keski-Suomea, vaikkakin koen kyllä kotiutuneeni Djursholmiin samoin kuin kotiuduin Åbo Akademiassa kaksi vuotta työskennellessäni Turun Koivulan vehreälle omakotitaloalueelle tai kuten kotiuduin nuoruusvuosieni tutkijavierailujen aikana Tukholman siirtolaisvoittoisiin lähiöihin Rinkebyhyn ja Kistaan tai Lundiin, Bergeniin ja Berliiniin – joskus kipuillen, mutta lopulta yllättävän hyvin sopeutuen.

Akateemiselle uralle lähteneille kansainvälisen liikkuvuus on tuttua, jos ei omakohtaisesti niin ainakin vaatimuksen kaltaisena kehotuksena, jota yliopistot, opetusministeriö, Suomen Akatemia ja kutakuinkin kaikki tiedepoliittiset instituutiot julistavat juhlapuheissaan ja strategioissaan sekä käyttävät yhtenä tuloksellisuuskokemustensa mittatikkuna. Luonnollisesti ulkomailla vietetystä tutkimus- tai opetuskaudesta on monenlaista hyötyä. Historiantutkija haluaa usein olla lähellä lähteitään, mutta sikäli kuin vierailu ei jää pelkäksi arkistomatkaksi ja on mahdollista osallistua jonkin tutkimus- ja opetuslaitoksen toimintaan, saa tilaisuuden tutustua myös toisenlaisiin tapoihin tehdä asioita. Ulkomaanvierailut tarjoavat myös oivallisia mahdollisuuksia verkostoitumiseen. Kielitaito-

kin yleensä kohenee. Inhimillisesti tärkeitä ja rikastuttavia ovat myös arjen kulttuurivaikutteet ja -shokit.

Ulkomaankausilla on myös varjopuolensa. Olin nuorena, väitöskirjaa vielä tekeväenä tutkijana paikalla, kun 1990-luvun lopulla Snekkersteinnissä Kööpenhaminan pohjoispuolella yleisurooppalaisten tutkimusrahoittajien järjestämässä keskustelutilaisuudessa ruodittiin tieteen historian kansainvälistymistä. Vaikka asiaa yleisesti pidettiin kannatettavana, huolta kannettiin siitä, jäisikö ulkomaille suuntaavien tutkijoiden henkilökohtainen elämä kansainvälisen uran jalkoihin ja jäisivätkö ulkomaille lähteneet eräänlaisiksi tutkimusyksiköstä toiseen kiertäviksi nomadeiksi, jotka vieraantuivat kotiyliopistoistaan ja -laitoksistaan ajautuessaan niiden sisäisten verkostojen ulkopuolelle.

Voidaan myös kysyä – oikeastaan jo ihan vain kotimaassakin pysytteleviä ajatellen –, onko tutkijalla oikeus kotiseutuun ja kotiseutuidentiteettiin. Suomessa perustuslaki takaa kansalaisille oikeuden valita asuinpaikkansa. Kuitenkin koska yliopistoja ei ole jokaisella paikkakunnalla eikä kaikkia tieteenaloja jokaisessa yliopistossa, akateeminen ura edellyttää usean kohdalla jo opiskeluvuosista alkaen kotipaikan ja usein myös kotimaakunnan vaihtoa, ainakin useaksi vuodeksi. Ja jos aloittaa uran yhdessä yliopistossa, ehtii ehkä jollain tapaa juurtua lähiseudulle. Silloin ei välttämättä halua muuttaa pysyvästi, vaikka saisikin jossain vaiheessa työpaikan toisesta yliopistosta. Akateemisesti koulututtuunelle laajat työssäkäyntialueet ovat olleet jo pitkään arkea, kirjaimellisesti osa työpäivää. Syitä matkalaukkuelämään ja pendelöintiin on varmasti lukemattomia.

Tukholman kaupunginmuseossa järjestetyn seminaarin keskustelu siitä, mikä kotiseutu oikeastaan on, osui ajankohtaan, jolloin olin kohdannut asioita, joita ei yleensä nosteta esiin pu-

huttaessa tutkijoiden kansainvälisestä liikkuvuudesta ja pohjoismaalaisten ja eurooppalaisten vapaasta matkustus-oikeudesta. Periaatteessa Pohjoismaiden välille jo 1950-luvulla aikaansaatu passivapaus sekä Euroopan unionin periaatteet ihmisten ja tavaroiden vapaasta liikkumisesta samoin kuin kansainväliset verotussopimukset ovat helpottaneet ylirajaista työnte-koa.

Yksilön oma tulkinta siitä, missä koti tai se kaikkein tärkein koti on, ei kuitenkaan aina vastaa sitä, miten viranomaisen asian hahmottaa. Minun kohdallani Ruotsin veroviranomainen teki jo ruotsalaisen henkilötunnuksen hakiessani, ennen viranhoidon varsinaista aloittamista ja ennen asunnon löytymistä, sen tulkinnan, että olin muuttanut Tukholmaan – osoitteekseni merkittiin ensin Hotelli Odenin vieressä oleva kadunpätkä ja sitten Tukholman yliopiston historian laitos. Ensin mainittu osoite ujutettiin tietämättäni Suomen väestörekisteriin. Asia tuli tietoisuuteni vasta, kun osa postistani katosi ja toinen luottokorttini sulkeutui maksamattoman laskun takia. Suomen väestörekisterin osalta asian saatoinkin helposti korjata verkkopalvelussa, mutta Skatteverketin kanssa sain vääntää kättä Tukholman hallinto-oikeutta myöten. Vasta kun olin kiltisti täyttänyt ruudukon, jonne merkitsin kuluvalta kalenterivuodelta, vuoden loppuun asti, jokaisen Ruotsiin suuntautuvan matkan ja sieltä jokaisen pois suuntautuvan matkan päivämäärät sekä vierailujen aikana tapahtuvien yöpymisten määrät, Skatteverket suostui käyttämään Laukaan-osoitettani. Luulen kyllä, että pendlaamisbyrokratiaa riittää jatkossakin.

Niin, jaksamista kaikille ulkomaille suuntaaville – joskus se sujuu helpommin, joskus hankalammin – ja kaikille hyvää kotimatkaa.

MARKO LAMBERG
marko.lamberg@historia.su.se
marko.lamberg@uta.fi